

Јанко РАДУЛОВИЋ

ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ И ПРОСТОРНИ РАЗ- МЈЕШТАЈ СТАНОВНИШТВА У ЦРНОЈ ГОРИ

Економски развој је врло сложен, сталан и динамичан процес мијењања структуре привреде и њених перформанси; процес сталног јачања њених производних могућности, њене конкурентности, процес осавремењавања технологија, процес подизања образовног нивоа радне снаге, осавремењавање менаџмента итд. Таквим напорима се увећава опште богатство, јачају индивидуални и општи стандард и квалитет живота у једној заједници.

Демографска кретања и економски развој су у чврстој корелационој зависности. Практично, демографска кретања су под снажним утицајем економског развоја и фактора који диктирају стабилност развоја и раста у једној привреди. Као последица тих односа су и миграције становништва унутар једне земље мада је и *одлазак у емиграцију из неразвијених земаља у правцу развијених*, један од врло значајних проблема у савременом свијету. Развијени свијет се суочава са проблемом имиграције јер постоји сталан и снажан притисак миграната из неразвијеног дијела свијета, који тражећи посао и перспективу за себе и своју дјецу, траже уселјавање у те развијене земље.

Свако друштво, било оно развијено или неразвијено, суочава се са проблемом рађања с тим што се развијена друштва, обич-

но, суочавају са проблемом недовољног рађања.

1. Када се говори о просторном размјештају становништва у Црној Гори и, нужно, у вези са тим, доводе у везу процеси економског развоја и просторни размјештај становништва, морамо, бар укратко, указати на неке главне процесе и догађаје који су морали да се битно одразе на репродукцију и просторни размјештај становништва! *Период између два посљедња пописа становништва* (1991. и 2003), истина нешто дужи него што су се раније обављале ове редовне и незамјенљиве статистичке акције, био је *период карактеристичан по многим бићним процесима и судбоносним догађајима.*

Догађаји и процеси из тог периода као што су: распад раније велике земље СФРЈ, разбијање тог бившег широког и вишеструко интегрисаног економског и политичког простора, национализам и процеси националног зрујивања, ратови, економске и друге врсте санкција, оштра неизвесност и економска и друга несигурност, низак животињи стандард и борба за преживљавање, нарочито у хиперинфлацији, НАТО бомбардовање, висок обим сиве економије и одвијање великог обима робних и других шокова мимо регуларних оквира (уз криминал и корупцију која ремети нормално одвијање економских и политичких шокова доводећи до кризе ауторитета и легитимитета државне управе), као и други разни догађаји, директно су се одражавали на све виталне догађаје и просторни размјештај становништва.

Тај период је требао бити период наглашене транзиције једног хибридног привредног система на путу ка продуктивнијем и много више тржишно оријентисаном привредном систему са правном државом, период нужне, економске и на тржишним основама и економским законитостима засноване приватизације у којему би се средства добијена од приватизације користила за развој и запошљавање, период оштре мијењања раније заштитене, непродуктивне привредне управе а стварања нове, са ослоном на јаки и ефикасни приватни сектор који је најбоља кочница уплитању државе у привредни живот, привредне структуре са модерним технологијама, период повећаног запошљавања и подизања животињног стандарда и квалитета живљења становништва итд, што би погодновало економској и социјалној стабилности, нормалном економском развоју и бјегу из зоне сиромаштва али што би, такође, адекватно доприније-

ло нормалној репродукцији становништва и стварању економских и других предуслова за перманентно живљење становништва, његов адекватнији просторни размјештај.

2. У условима изражене економске и социјалне неизвјесности *нужно настаје асимилација индивиде због незадовољавајућег нивоа животног стандарда*. Отуда, *нужно, осјећај несигурности због посљедичности структурних препрека (као што су незапосленост, бесперспективност и др.) у условима убрзаног процеса модернизације и наглог преласка људи из села у градове, несигурности због огромне незапослености, због тешког рјешавања стамбеног проблема, због проблема запошљавања жена и проблема чувања дјеце итд. Тада се, у таквим тежаким, економски и социјално нестабилним условима, саме индивиде више окупирају власним циљевима и пројектима, каријером, изражењем боље и боље плаћеног радног мјесца, изражењем перманентне за себе и своју дјецу, као и простора гдје је то могуће реализовати, те имају бољи животи стандард*. У условима неизвјесности се ствара отпор преузимању дугорочних обавеза као што су ступање у брак и формирање породице те, на тај начин, препрека обогаћивању емотивног живота родитеља. Но, и када се преузму такве обавезе, у савременим породицама се *инсистира на квалитету а не на квантитету*, настаје тежња да се рођеној дјеци обезбиједи што више, јер, нормално, данашња дјеца имају све веће потребе које диктира ново доба глобализације са новим стилем живљења, доба информатизације и компјутера, доба брзог живљења које обиљежавају постојање “мекдоналда, цинса, лаке музике и кока коле”. Нормално је што се такви процеси директно и индиректно одражавају на репродукцију становништва и у развијеним и неразвијеним срединама, на кретање виталних догађаја.

3. Имајући у виду да је *период између два пописа становништва у Црној Гори био врло турбулентан због догађаја и процеса који су се тада одвијали, први резултати пописа 2003. су врло уозоравајући*.

На основу првих резултата се може констатовати *неколико кључних тенденција* као што су:

- *настављено је повећавање укупног броја становника у Црној Гори али уз успоравајући раст, са све мањим бројем насеља у којима је забиљежен пораст становништва (Т-1, Т-2, Т-2а),*

Табела 1

Укућино ситановнишићво по оишићинама Црне Горе (у два послиедња поииса)

Општина		у земљи	у иностр.	% у иностр.	Укупно
Андријевица	1991.	6 552	144	2,15	6 696
	2003.	5 697	686	10,75	6 383
Бар	1991.	34 282	3 039	8,86	37 321
	2003.	39 6885	502	12,18	45 190
Беране	1991.	37 472	1 480	3,70	39 952
	2003.	34 912	5 922	14,50	40 834
Бијело Поље	1991.	54 437	831	1,50	55 268
	2003.	49 967	7 015	12,31	56 982
Будва	1991.	11 538	179	1,53	11 718
	2003.	15 671	410	2,55	16 081
Даниловград	1991.	14 573	145	0,99	14 718
	2003.	16 376	119	0,72	16 495
Жабљак	1991.	4 900	14	0,28	4 914
	2003.	4 206	39	0,90	4 245
Колашин	1991.	11 044	76	0,68	11 120
	2003.	9 934	104	1,04	10 038
Котор	1991.	22 112	298	1,33	22 410
	2003.	22 650	763	3,26	23 413
Мојковац	1991.	10 725	105	0,97	10 830
	2003.	10 015	251	2,45	10 266
Никшић	1991.	73 878	828	1,11	74 706
	2003.	75 274	1 522	1,98	76 796
Плав	1991.	15 684	3 621	18,76	19 305
	2003.	13 725	7 879	36,47	21 604
Плужине	1991.	5 219	28	0,53	5 247
	2003.	4 270	23	0,58	4 295
Пљевља	1991.	39 188	405	1,02	39 593
	2003.	35 751	1 098	2,98	36 849
Подгорица	1991.	145 696	6 329	4,16	152 025
	2003.	168 812	10 352	5,78	179 164
Рожаје	1991.	22 330	646	2,81	22 976
	2003.	22 559	5 003	18,15	27 562
Тиват	1991.	11 146	283	2,52	11 429
	2003.	13 481	510	3,65	13 991
Улцињ	1991.	19 667	4 550	18,79	24 217
	2003.	20 326	6 202	23,38	26 528

Економски развој и просторни размјештај становништва у Црној Гори

Херцег Нови	1991.	27 006	587	2,13	27 593
	2003.	32 988	1 137	3,33	34 125
Цетиње	1991.	20 139	168	0,83	20 307
	2003.	18 500	243	1,30	18 743
Шавник	1991.	3 680	10	0,27	3 690
	2003.	2 938	34	1,14	972
<i>Црна Гора</i>	<i>1991.</i>	<i>591 269</i>	<i>23 766</i>	<i>3,86</i>	<i>615 035</i>
	<i>2003.</i>	<i>617 740</i>	<i>54 816</i>	<i>8,15</i>	<i>672 556</i>

Извор: Први резултати пописа 2003.

Табела 2

Становништво Црне Горе (у земљи) по општинама

Општина	Становн.		Пораст пад	Индекс	Индекс		Број насеља са пораст. ст.
	1991.	2003.			град.- ост.		
Андријево	6 552	5 697	- 855	87	115	82,4	2 од 24...8,33%
Бар	34 282	39 688	5 406	115,8	124,6	109,5	35 од 83...42,17%
Беране	37 472	34 912	- 2 561	93,2	98,5	90,7	12 од 66...18,18%
Б. Поље	54 437	49 967	- 4 470	91,8	96,7	89,7	17 од 98...17,35%
Будва	11 538	15 671	4 133	135,8	138,8	121,1	13 од 33...39,39%
Данилов.	14 573	16 376	1 803	112,4	116,4	109,8	32 од 80...40,00%
Жабљак	4 900	4 206	- 694	85,8	105,0	74,2	5 од 28...17,86%
Колашин	11 044	9 934	-1 110	89,9	119,8	81,1	17 од 70...24,29%
Котор	22 112	22 650	538	102,4	79,5	168,2	10 од 54...18,52%
Мојковац	10 725	10 015	- 710	93,4	70,9	119,8	4 од 15...26,67%
Никшић	73 878	75 274	1 396	101,9	104,9	92,8	25 од 110...22,73%
Плав	15 684	13 725	-1 959	87,5	86,4	88,2	5 од 23...21,74%
Плужине	5 219	4 270	- 949	81,8	102,8	73,7	6 од 43...13,95%
Пљевља	39 188	35 751	-3 437	91,2	106,2	74,9	21 од 159...13,21%
Подгор.	145 696	168 812	23 116	115,9	118,2	105,9	52 од 143...36,36%
Рожаје	22 330	22 559	229	101,0	103,1	99,2	10 од 26...38,46%
Тиват	11 146	13 481	2 335	120,9	116,1	138,0	9 од 12...75,00%
Улцињ	19 667	20 326	659	103,4	108,3	98,2	12 од 39...30,77%
Х. Нови	27 006	32 988	5 982	122,2	113,8	142,0	17 од 27...62,96%
Цетиње	20 139	18 500	-1 639	91,9	95,3	78,1	11 од 94...11,70%
Шавник	3 680	2 938	-742	79,8	69,2	82,9	4 од 27...14,82%
<i>Ц. Гора</i>	<i>591 269</i>	<i>617 740</i>	<i>26 471</i>	<i>104,5</i>	<i>109,1</i>	<i>97,7</i>	

Извор: Први резултати пописа 2003.

Табела 2а

Национални састав становништва по регионима, према попису 2003 г.

	Сјеверни регион		Средиш. регион		Примор. рег.		Укупно %	
Црногорци	44 218	16,18%	174 553	63,85%	54 595	19,97%	273 366	100
Муслимани	18 884	65,77	5 589	19,46	4 241	14,77	28 714	100
Срби	82 251	40,74	70 467	34,90	49 174	24,36	201 892	100
Албанци	6 952	14,58	14 324	30,04	26 406	55,38	47 682	100
Хрвати	151	2,14	962	13,62	5 949	84,24	7 062	100
Бошњаци	58 908	93,10	2 854	4,51	1 510	2,39	63 272	100
Роми	294	10,23	2 030	70,61	551	19,16	2 875	100
Остали	1 219	14,55	3 224	38,49	3 933	46,96	8 376	100
Неизјашњени	5 848	20,25	13 720	47,50	9 317	32,25	28 885	100
Непознато	3 512	33,35	3 500	33,23	3 520	33,42	0 532	100

Извор: Први резултати пописа 2003, национална и етничка припадност

- дугорочна тенденција опадања природног прираштаја, опадање броја живорођених уз истовремено повећавање морталности. Као посљедицу таквих кретања имамо опадање виталног индекса-укупно (са 2,842 у 1980 на 1,458 у 2003. години, што је 1,95 пута мање) али и у већини оштина (Т-3 и Т-4),

Табела 3

Природни прираштај, склопљени и разведени бракови и витални индекс периода 1980-2003.

Година	Живорођени	Умрли	Природни прираштај	Склопљени бракови	Разведени бракови	Витални индекс
1980.	10 542	3 703	6 839	4 429	259	<u>2,842</u>
1981.	10 335	3 680	6 655	4 595	283	2,808
1982.	10 579	3 618	6 961	4 804	312	2,924
1983.	10 657	4 194	6 463	4 288	303	2,541
1984.	10 521	3 915	6 606	4 379	356	2,687
1985.	10 724	3 926	6 798	4 405	388	<u>2,732</u>
1986.	10 455	3 922	6 533	4 193	373	2,666
1987.	10 567	3 990	6 577	4 358	289	2,648
1988.	10 190	3 661	6 529	4 081	380	2,783
1989.	9 634	3 833	5 801	4 022	413	2,513
1990.	9 380	3 936	5 444	3 853	324	<u>2,383</u>
1991.	9 606	3 972	5 634	3 817	388	2,417
1992.	9 524	4 393	5 131	4 041	369	2,168
1993.	8 922	4 471	4 451	3 873	354	1,996

Економски развој и просторни размјештај становништва у Црној Гори

1994.	8 887	4 660	4 227	3 753	348	1,907
1995.	9 492	4 931	4 561	3 791	393	<u>1,925</u>
1996.	9 094	4 982	4 112	3 770	477	1,825
1997.	8 758	5 153	3 605	3 993	569	1,700
1998.	9 211	5 312	3 899	3 628	569	1,734
1999.	8 828	5 393	3 435	3 912	463	1,637
2000.	9 184	5 412	3 772	3 866	435	<u>1,697</u>
2001.	8 839	5 431	3 408	3 893	492	1,626
2002.	8 509	5 523	2 896	3 787	445	1,538
2003.	8 431	5 724	2 707	4 054	473	1,458

Извор: Статистички годишњаци ЦГ, разна годишња - истражуни

Табела 4

Живорођени, умрли, природни прираштај и витални индекс
у 2001. и 2002. години

Општина	Рођени		Умрли		Природни прир.		Витал. индекс	
	2001.	2002.	2001.	2002.	2001.	2002.	2001.	2002.
Андријевица	84	60	80	65	4	- 5	105,0	92,8
Бар	522	511	362	320	160	191	144,2	159,7
Беране	604	647	358	343	246	304	168,7	188,6
Бијело Поље	796	745	413	482	383	263	192,3	154,6
Будва	204	198	114	98	90	100	178,9	202,0
Даниловград	84	176	172	142	- 88	34	48,8	123,9
Жабљак	42	30	43	56	- 1	-26	97,6	53,6
Колашин	64	96	102	96	- 3	—	62,7	100,0
Котор	271	295	295	272	- 24	23	91,8	108,5
Мојковац	179	108	93	87	86	21	192,5	124,1
Никшић	1 019	1025	586	641	433	384	173,6	159,9
Плав	225	208	147	122	78	86	153,1	170,5
Плужине	49	34	51	51	- 2	-17	96,1	66,7
Пљевља	378	385	308	365	70	20	22,7	105,5
Подгорица	2 868	2665	1 361	1390	1 507	1275	210,4	191,7
Рожаје	498	421	132	123	366	298	374,4	342,3
Тиват	157	134	131	118	26	16	119,8	113,6
Улцињ	268	243	165	183	103	60	162,4	132,8
Херцег Нови	326	307	282	292	44	15	115,6	105,1
Цетиње	169	195	192	233	-23	-38	88,02	83,7
Шавник	22	21	44	34	-22	-13	50,00	61,8
Укупно	8 829	8499	5 431	5513	3 398	2 986	162,6	154,2

- итенденција ојадања броја склопљених бракова због низа економских и других околности али и као последица новој "стила" живљења, због чега се касније стија у брак. Паралелно овим процесима имамо повећање броја разведених бракова уз ојадање броја чланова по домаћинству (са 4,1 по појиси из 1981, 3,7 по појису 1991 на 3,5 према појису из 2003. године),

- прелазак ситановништва из руралних у урбана насеља и насеља на нижој надморској висини те повећање броја празних насеља (Т-5, Т-6, Т-7, Т-8). Измијењена је структура насеља. Од укупно 1256 насеља, празних насеља је било 28 или 2,23% (од чега само у центријској околини 8), до 10 ситановника било је 100 насеља или 7,96% (у центријској околини 26), насеља од 10 до 30 ситановника било је 175 или 13,93% (у центријској околини 34 насеља), насеља од 30 до 50 ситановника било је 123 или 9,79%, између 50 и 100 ситановника било је 234 насеља или 18,63%. Са преко 100 ситановника било је 596 насеља или 47,45% од укупног броја насеља, што указује да чињеница да су у Црној Гори у већини присујна мања насеља...

Табела 5
Ситановништво у околинама Црне Горе према појисима

Општина	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2003.	(укупно)
								миграц. салдо
Андријев.	10 558	10 267	9 792	9 266	7 487	6 696	6 383	- 396
Бар	21 487	23 007	24 587	27 580	32 535	37 321	45 190	5 212
Беране	27 655	30 376	34 280	40 085	42 285	38 953	40 834	- 2 382
Б. Поље	36 795	41 432	46 651	52 598	55 634	55 268	56 982	- 3 572
Будва	3 822	4 364	4 834	6 106	8 632	11 717	16 081	3 218
Даниловград	16 800	17 394	17 378	15 073	14 769	14 718	16 495	1 236
Жабљак	5 907	6 773	6 564	6 141	5 227	4 914	4 245	- 562
Колашин	14 074	14 896	14 882	13 799	12 656	11 120	10 038	- 1 309
Котор	14 124	15 436	16 642	18 917	20 455	22 410	23 413	1 153
Мојковац	5 856	7 252	8 832	9 833	10 753	10 830	10 266	- 1 440
Никшић	38 359	46 589	57 399	66 815	72 299	74 706	76 796	- 4 217
Плав	15 764	17 330	18 913	19 542	19 650	19 305	21 604	576
Плужине	8 030	8 952	9 164	9 078	6 254	5 247	4 295	- 845
Пљевља	35 926	40 876	46 677	46 843	43 316	39 593	36 849	- 4 489
Подгорица	48 417	55 539	72 219	98 796	132 290	152 025	179 164	8 257
Рожаје	11 047	12 668	14 700	16 018	20 227	22 976	27 562	- 316

Економски развој и просторни размјештај становништва у Црној Гори

Тиват	5 030	5 432	5 974	6 925	9 315	11 429	13 991	2 008
Улцињ	12 861	14 080	16 213	18 955	21 576	24 217	26 528	567
Х. Нови	12 482	13 759	15 157	18 366	23 258	27 593	34 125	5 387
Цетиње	25 183	25 604	23 503	22 024	20 213	20 307	18 743	- 1 856
Шавник	7 512	7 847	7 533	6 842	5 569	3 690	2 972	- 593
Ц. Гора	377 189	419 873	471 894	529 604	584 310	615 035	672 556	
Пораст	—	11,32%	12,39%	12,23%	10,33%	5,25%	9,35%**	

** Пораст насеља због досељавања

Табела 6

Учешће становништва оштинске укупне укупне становништва
Црне Горе (у %)

Андријевица	2,7	2,5	2,1	1,8	1,3	1,1	0,95
Бар	5,7	5,5	5,2	5,2	5,5	6,1	6,72
Беране	7,3	7,2	7,3	7,5	7,2	6,3	6,07
Бијело Поље	9,8	9,9	9,9	9,9	9,5	9,0	8,47
Будва	1,0	1,0	1,0	1,2	1,5	1,9	2,39
Даниловград	4,5	4,1	3,7	2,8	2,5	2,4	2,45
Жабљак	1,6	1,6	1,4	1,2	0,9	0,8	0,63
Колашин	3,7	3,5	3,2	2,6	2,2	1,8	1,49
Котор	3,7	3,7	3,5	3,6	3,5	3,6	3,48
Мојковац	1,6	1,7	1,9	1,9	1,9	1,8	1,53
Никшић	10,2	11,1	12,2	12,6	12,3	12,2	11,42
Плав	4,2	4,1	4,0	3,7	3,4	3,1	3,21
Плужине	2,1	2,1	1,9	1,7	1,1	0,9	0,64
Пљевља	9,5	9,7	9,9	8,8	7,4	6,4	5,48
Подгорица	12,8	13,3	15,3	18,6	22,7	24,7	26,64
Рожаје	2,9	3,0	3,1	3,0	3,5	3,7	4,10
Тиват	1,3	1,3	1,3	1,3	1,5	1,9	2,08
Улцињ	3,4	3,4	3,4	3,6	3,7	3,9	3,94
Херцег Нови	3,3	3,3	3,2	3,5	4,0	4,5	5,07
Цетиње	6,7	6,1	5,0	4,2	3,4	3,3	2,79
Шавник	2,0	1,9	1,6	1,3	1,0	0,6	0,44

Извор: - СГ Црне Горе 2003 Т-28-1 стр.205

- Први резултати пописа 2003 (прерачунавања)

Табела 7

Ситановнијићво Црне Горе 1991. и 2003. г. (груписано по насељима)

Општина	Празна насеља	Насеља до 10 ст.	Насеља 10 до 30	Насеља 30 до 50	Насеља 50 до 100	Насеља преко 100 ст.
Андријев. 1991.	-	-	-	-	1	23
2003.	-	-	-	1	3	20
Бар	-	8	8	10	7	50
	4	10	8	5	9	47
Беране	-	-	-	2	11	53
	-	-	2	8	9	47
Бијело Поље	-	-	-	1	8	89
	-	-	-	5	9	84
Будва	5	7	4	5	1	11
	5	8	5	3	1	11
Даниловград	-	-	14	11	18	37
	1	5	17	12	8	37
Жабљак	1	-	3	1	8	15
	-	-	2	8	7	11
Колашин	4	2	4	11	12	37
	-	2	10	13	19	26
Котор	11	4	2	6	9	24
	4	7	5	8	8	24
Мојковац	-	-	-	-	1	14
	-	-	-	-	1	14
Никшић	3	4	13	9	31	50
	1	8	19	9	33	40
Плав	-	-	-	-	1	22
	-	-	-	-	2	21
Плужине	-	2	7	4	14	16
	-	4	8	6	19	6
Пљевља	4	3	24	22	30	76
	4	12	32	15	42	54
Подгорица	-	4	25	19	25	70
	-	14	26	13	33	57
Рожаје	-	-	-	1	1	23
	-	-	-	-	1	24
Тиват	-	-	1	1	1	9
	-	1	-	1	1	9

Економски развој и просторни размјештај становништва у Црној Гори

Улцињ	1	-	3	3	6	26
	1	3	4	-	5	26
Херцег Нови	-	-	1	2	2	22
	-	-	1	2	-	24
Цетиње	5	19	32	17	12	9
	8	26	34	9	11	6
Шавник	-	-	2	4	6	15
	-	-	2	4	13	8

Извор: Први резултати пописа становништва, децембар 2003.

Табела 8

Станови и број домаћинства по општинама у Црној Гори по пописима: 1991. и 2003. г.

Општина	Станови		Домаћинства		Однос: Ст./Дом.		Број чланова у дом.		
	1991.	2003.	1991.	2003.	1991.	2003.	'81.	'91.	'03.
Андријево	2 452	2 925	1 871	2 017	1,3105	1,4502	-	3,6	3,2
Бар	22 457	25 070	10 664	13 849	2,1059	1,8102	3,7	3,5	3,3
Беране	10 633	12 237	9 458	10 706	1,1242	1,1430	4,7	4,1	3,8
Б. Поље	13 597	15 208	13 233	14 093	1,0275	1,0791	4,8	4,2	4,0
Будва	6 245	13 178	3 777	5 545	1,6534	2,3766	3,2	3,1	2,9
Даниловг.	6 312	6 923	4 379	5 064	1,4414	1,3671	3,5	3,4	3,3
Жабљак	2 559	2 829	1 461	1 355	1,7515	2,0878	3,8	3,4	3,1
Колашин	4 260	4 748	3 283	3 231	1,2976	1,4695	3,8	3,4	3,1
Котор	8 081	10 453	6 783	7 481	1,1914	1,3973	3,2	3,3	3,1
Мојковац	3 183	3 558	2 824	2 917	1,1271	1,2198	4,3	3,8	3,5
Никшић	21 459	24 079	19 400	21 571	1,1080	1,1163	4,1	3,9	3,6
Плав	4 129	4 997	3 847	4 783	1,0967	1,0441	6,0	5,0	4,5
Плужине	2 061	2 147	1 530	1 350	1,3471	1,5904	3,9	3,4	3,2
Пљевља	12 460	13 335	11 431	11 405	1,0900	1,1692	4,1	3,5	3,2
Подгор.	42 240	57 409	39 653	50 912	1,0652	1,1276	4,1	3,8	3,5
Рожаје	4 238	5 761	4 340	5 624	0,9765	1,0244	6,0	5,3	4,9
Тиват	5 683	7 436	3 516	4 675	1,6163	1,5906	3,4	3,2	3,0
Улцињ	8 115	11 207	5 950	6 285	1,3639	1,7831	4,4	4,0	4,2
Х. Нови	13 371	18 512	8 673	11 361	1,5417	1,6294	3,2	3,2	3,0
Цетиње	8 149	8 943	6 139	5 901	1,3274	1,5155	3,3	3,3	3,2
Шавник	1 971	2 183	1 062	922	1,8559	2,3677	3,9	3,5	3,2
Ц. Гора	203691;253135;163274;191047;				1,2475	1,3250	4,1	3,7	3,5

Извор: Резултати пописа становништва 1991. и 2003. године.

Истовремено, у већини оштинских, градских центара дошло је до пораста броја становника: Андријевица (15%), Бар (27,2%), Будва (51,5%), Даниловград (16,1%), Жабљак (5%), Колашин (19,8%), Никшић (4,9%), Плужине (2,8%), Пљевља (6,8%), Подгорица (17,5%), Рожаје (3,8%), Тиват (16,2%), Улцињ (8,3%) и Х. Нови (13,1%). Ослали оштински градски центри: Беране, Бијело Поље, Кошор, Мојковац, Плав, Цетиње и Шавник биљеже пад броја становника.

- Настављена је тенденција премјештања становништва из сјеверног у јужни и приморски регион иако да свака оштина на Приморју има позитиван миграциони салдо. Позитиван миграциони салдо имају још оштине Подгорица и Даниловград и незнатан позитиван салдо има и оштина Плав. Оштине са брзим темпом развоја (Подгорица, Бар, Будва, Х. Нови...) су биле привлачније за досељавање. Досељавање, као по правилу, почиње прво у приградска насеља (први резултатни пописа говоре да приградска насеља у приморским оштинама биљеже значајан пораст становника) а у другој "итерацији" се досељеници увлаче у центре (Т-9, Т-10, Т-11).

Табела 9

Становништво Црне Горе по регионима и укључно - по оштинама

Регион	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2003.
Сјеверни	198.669	217.988	230.045	228.968	218.592	222 030
Средњи	145.126	170.499	202.708	239.571	261.756	291 198
Приморски	76.078	83.407	96.851	115.771	134.687	159 328
Укључно	419.873	471.894	529.604	584.310	615.035	672 556

Структуре

Регион	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2003.
Сјеверни	43,32	46,19	43,44	39,19	37,17	33,01
Средњи	34,56	36,13	38,28	41,00	42,56	43,30
Приморски	18,12	17,68	18,28	19,81	20,27	23,69
Укључно:	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Динамике (у %)

Регион	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2003.
Сјеверни	-	9,72	5,58	- 0,47	- 4,53	1,57
Средњи	-	17,48	18,89	18,19	9,26	11,25
Приморски	-	9,63	16,12	19,54	16,34	18,20
Укључно:	-	12,39	12,23	10,33	5,26	9,35

(Рачунато на бази података службене статистике)

Табела 10

Становништво приморског региона по општинама

Општина	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2003.
Бар	23.007	24.587	27.580	32.535	37.321	45 190
Будва	4.364	4.834	6.106	8.632	11.717	16 081
Котор	15.436	16.642	18.917	20.455	22.410	23 413
Тиват	5.432	5.974	6.925	9.315	11.429	13 991
Улцињ	14.080	16.213	18 955	21.576	24.217	26 528
Херцег Нови	13.759	15.157	18.368	23.258	27.593	34 125
Укујно:	76.078	83.407	96.851	115.771	134.687	159 328

Табела 11

Динамика пораста становништва у приморским општинама

Општина	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2003.
Бар	-	6,87	12,17	17,97	14,71	21,08
Будва	-	10,77	26,31	41,37	35,74	37,25
Котор	-	7,81	13,67	8,13	9,56	4,48
Тиват	-	9,98	15,92	34,51	22,69	22,42
Улцињ	-	15,15	16,91	13,83	12,24	9,54
Херцег Нови	-	10,16	21,18	26,62	18,64	23,67
Укујно:	-	9,63	16,12	19,54	16,34	18,30
(1953=100)		109,63	127,30	152,17	177,04	209,43

- тенденција повећавања броја становника Црне Горе у иностранству (Т-12).

Табела 12

Грађани Црне Горе у иностранству (по општинама 1991. и 2003)

Општина	1991.	2003.	Пораст-пад	Индекс	Градско - остало
Андријевица	144	686	542	476,4	1330,0 412,7
Бар	3 039	5 502	2 463	181,1	315,2 170,4
Беране	1 480	5 922	4 442	401,1	263,2 444,0
Бијело Поље	831	7 015	6 184	844,2	1 013,5 802,8
Будва	179	410	231	229,1	297,5 89,8
Даниловград	145	119	- 26	82,1	132,6 58,6
Жабљак	14	39	25	278,6	320,0 255,6
Колашин	76	104	28	136,8	188,9 129,9
Котор	298	763	465	256,0	252,2 265,2
Мојковац	105	251	146	239,0	208,6 276,6
Никшић	828	1 522	694	183,8	204,5 153,6

Плав	3 621	7 879	4 258	217,6	337,9	172,9
Плужине	28	23	- 3	89,3	20,0	104,3
Пљевља	405	1 098	693	271,1	383,2	171,0
Подгорица	6 329	10 352	4 023	163,6	247,5	116,2
Рожаје	646	5 003	4 357	774,5	771,3	776,5
Тиват	283	510	227	180,2	202,1	137,5
Улцињ	4 550	6 202	1 652	136,3	173,1	123,1
Херцег-Нови	587	1 137	550	193,7	188,1	205,2
Цетиње	168	243	75	144,6	124,8	232,3
Шавник	10	34	24	340,0	0,0	340,0
<i>Црна Гора</i>	<i>23 766</i>	<i>54 816</i>	<i>31 050</i>	<i>230,1</i>		

Извор: Први резултати пописа децембар 2003.

Све ове тенденције имају доста заједничких узрока који их условљавају па се ни један од узрока не може посматрати изоловано већ их треба посматрати као *скуп међусобно условљених и зависних узрока*. Битно је идентификовати бар главне узроке ових кретања.

Ове испољене тенденције траже разјашњавање узрока који их генеришу. Али, ове тенденције истовремено траже и *конципирање стипрајешких мјера економске, социјалне а, посебно, популационе политике које ће погодновати развоју*, служити развоју и развоју становништва и његовог адекватног размјештаја како би постојала прихватљива равнотежа битних фактора развоја. У противном, неравнотежа између материјалних и људских ресурса доноси значајне тешкоће на плану економског и демографског развоја, на емиграционим и на имиграционим подручјима, успоравајући општи развој.

4. *Ниво економске развијености*, посматран као резултанта дјеловања низа варијабли и њихове стохастичке међузависности, директно је утицао на демографске варијабле и просторни размјештај становништва у Црној Гори. То је уочљиво већ од пописа 1971. године.

Узимањем што већег броја варијабли које детерминишу развој, добија се објективнија слика о нивоу развијености општине или неке друге административно-територијалне јединице него ако се узимају само друштвени производ или национални доходак. Тако су нека истраживања из седамдесетих година прошлог вијека, када се директније испољавају условљеност демографских кретања са промјенама у нивоу економског развоја

општина, показала интересантан редослијед првих десет општина у Црној Гори по нивоу економске развијености у 1965. и 1974. години (Т-13).

Табела 13

Распоређ првих десет општина према нивоу развијености (по методи I одстојања) у 1965. и 1974. години.

<u>1965.</u>	<u>1974.</u>
1. Котор	1. Будва
2. Будва	2. Титоград
3. Никшић	3. Котор
4. Херцег Нови	4. Херцег Нови
5. Бар	5. Бар
6. Титоград	6. Никшић
7. Цетиње	7. Плужине ¹
8. Пљевља	8. Тиват
9. Иванград	9. Пљевља
10. Улцињ	10. Цетиње

Уочљиво је да међу 10 општина по нивоу развијености у 1974. години нема Иванграда и Улциња а “избијају” нове, Тиват и Плужине. У том периоду је грађена хидроелектрана “Пива” па су неке варијабле (нарочито вриједности извршених грађевинских радова и постојења осигурена по том основу) уишале на иакав измијењени редосљед.

Међутим, већ од тада, од седамдесетих година, било је видљиво да неке од већих општина “губе корак” у развоју: Никшић, Пљевља, Иванград, Улцињ а нарочито Цетиње, што се одражавало на крепања укуиног броја становника по општинама и % учешће општина у укуином становништву Републике (наведен табеле Т-5 и Т-6).

5. Значајан дио производних капацитета у сјеверном дијелу био је оријентисан на примарну производњу која је била мање

¹ Ј.Радуловић, Корисћење одстојања између вишедимензионалних скупова у класификацији општина Црне Горе према нивоу развијености, Годишњак ЕФ, бр. 4 стр. 95-113. За ту сврху су коришћена обиљежја: народни доходак по становнику, основна средства по запосленом, учешће запослених у укупном становништву, вриједност извршених грађевинских радова, број регистрованих путничких аутомобила на 1000 становника, број љекара на 10 000 становника, број тв претплатника на 1000 становника и број биоскопа на 10 000 становника.

акумулативна, мање ефикасна и непродуктивна у односу на прерађивачке гране. Уз то, прерађивачки капацитети нијесу избавивали на тржиште квалитет и количину производа којима би њихови произвођачи могли да се изборе за дуже остајање на тржишту. Зато су често тражили друштвену заштиту, затварање тржишта и привилегован положај, без обзира на последице које са собом доноси затварање економског простора за технолошке и друге иновације. А познато је да затварање, реално, води у економско, технолошко и друго заостајање.

Од седамдесетих година имамо стално нарушавање равнотеже између материјалних и људских ресурса. Витални елемент је тражио нове послове, нове просторе (у правцу Београда, Сарајева, Подгорице и Приморја, других већих и развијенијих средина, оријентисао се према иностранству) тражио шансе, боља и профитабилнија радна мјеста, простор за изгледнију перспективу и афирмацију себе и своје породице. Економски развијеније средине су пружале веће и разноврсније шансе за остваривање таквих, природних тежњи. Тако је економски развој директно условљавао кретање становништва.

6. Период очи и на почетку распада бивше СФРЈ обиљежен је падом индустријске производње у Црној Гори (која је била ослонац тадашње привредне структуре), по просјечној годишњој стопи од око (-16,83%), падом продуктивности рада по стопи од око (-10,17%), умјереним падом броја запослених по стопи (- 2,5%), падом реалних зарада итд. Сва та негативна кретања се настављају познатом хиперинфлацијом из 1993. и са почетка 1994. године, да би, тек након доношења Програма монетарне реконструкције, из јануара 1994. године, дошло до извјесног ублажавања таквих негативних тенденција и само благог и привременог опоравка индустријске производње. Показатеље о тим кретањима пружа наредна табела 14.

Табела 14

Индекси индустријске производње, продуктивности, броја запослених, реалних плата

	1989.	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.
Индекс инд.пр*	102	83	87	80	58	92	99	148	100	100	92	104	99
Индекс прод.р.*	100	87	106	91	62	95	98	154	103	102	96	108	103

Индекс													
запосл.**	100	97	94	91	88	86	85	85	84	82	82	80	80
Индекс													
реал. пл.*	124	80	100	47	37,6	369	117	117	130	106	94	101	92

Извор: Статистички годишњак СРЈ 2002, стр 102, 242

* У овим редовима (првом, другом и четвртном) претходна година је база - 100 а у трећем реду је 1989. година база за све податке у том реду.

У овом посматраном периоду су у велике економске пешколе зајале главне фирме из области металске, хемијске, текстилне, дрвне индустрије, пољопривредни комбинацији и дружи субјекцији као што су Целулоза, Полимка, Рудник уља у Бернама, Бјеласица, Вунко, Ш. Дакић у Бијелом Пољу, Брсково и В. Крушић у Мојковцу, Сињајевина, Импрегнација дрвета у Колашину, В. Јакић, Рудник Шуља стијена у Пљевљима, Бор у Плаву, Горњи Ибар у Рожајама и многе друге фирме у сјеверном дијелу Републике. Сличну судбину су имале многе фирме у средњем и јужном дијелу: Р. Дакић, Титекс, Еластик, Металац, Обод, Кошута, Ривијера, Југоокеанија, Прекоокеанска, Приморка и друге, што се морало одразити и на демографска кретања. Заправо, на демографска кретања су се директно "преликавале" последице таквих економских кретања у свим регионима Републике.

7. *Опадање друштвеног производа у Црној Гори* уочљиво је већ од 1986. године (Т-15). У периоду до 1990. тај пад је био по годишњој стопи од (-3,29%), од 1991. до 1994. по стопи од (-1,01%) а од 1995. до 2000. године друштвени производ има пораст по стопи од (8,99%), првенствено захваљујући претходној ниској основици.

Табела 15

Кретање друштвеног производа и запослености за период 1981-2001. г.

Год.	Друштвени производ	Запослени у др.сект.	Запослени у др.и прив.	Учешће друшт.с.	Незапосл. (год.прос.)	Жене	% жена
1985.	2 761	153 867	156 132	98,55	37 973	22 297	58,72
1986.	2 816	161 026	163 382	98,56	39 666	23 479	59,19
1987.	2 701	165 186	167 762	98,46	39 146	22 938	58,60
1988.	2 607	162 897	166 122	98,06	43 001	24 166	56,20
1989.	2 610	163 351	168 510	96,94	46 451	26 112	56,21
1990.	2 323	159 384	163 813	97,30	48 684	27 667	56,83

1991.	2 072	142 749	153 667	92,90	58 144	32 606	56,08
1992.	1 585	133 587	145 653	91,72	64 633	36 474	56,43
1993.	1 006	130 948	143 657	91,15	62 818	36 611	58,28
1994.	1 021	128 796	140 684	91,55	58 187	34 601	59,47
1995.	1 167	125 399	137 232	91,38	59 045	34 762	58,87
1996.	1 489	125 194	137 743	90,89	60 225	35 860	59,54
1997.	1 587	133 798	147 083	90,97	63 995	38 539	60,22
1998.	1 660	134 139	147 233	91,11	68 373	40 895	59,81
1999.	1 522	131 732	145 571	90,49	75 303	44 892	59,62
2000.	1 743	130 068	140 762	92,40	84 000	49 258	58,64
2001.		129 785	141 112	91,97	81 409	48 774	59,91

Извор: Статистички годишњак СРЈ, 2002, стр. 106, 112 и 114

Врло је битно истаћи да је у овом периоду због нестабилних економских кретања дошло до велике регионалне прерасподеле у осмиваривању друштвеног производа Републике, илустровано у Т-16.

Табела 16
Учешће региона у осмиваривању друштвеног
производа Црне Горе (у %)

Регион	1989.	1990.	1991.	1992.	1993.*	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.
Сјев.	21,13	19,38	22,85	21,22	-	18,58	19,11	16,19	14,57	17,31	17,46	13,21	12,40
Сред.	51,04	51,17	48,64	56,82	-	61,24	59,76	54,91	55,24	47,82	52,37	62,98	61,69
Јужни	27,83	29,45	28,51	21,96	-	20,18	21,13	28,90	30,19	34,87	30,17	23,81	25,91
	100	100	100	100	-	100	100	100	100	100	100	100	100

Извор: Статистички годишњаци ЦГ, разна годишња-прерачуни

* Друштвени производ није адекватно обрађен због хиперинфлације

Из ових података је уочљиво изразио одавање учешћа сјеверног региона у осмиваривању друштвеног производа, са 21,13% у 1989. на 12,4% у 2001. години. У исто вријеме средишњи регион повећава удио у осмиваривању друштвеног производа са 51,04% у 1989. на 61,9% у 2001. години, па је нормално да тај регион постаје све више привлачан за запошљавање. Подаци о кретању становништва по регионима (Т-9) управо потврђују ову констатацију, пошто средишњи и јужни регион имају прилив становништва, док се сјеверни регион постепено празни већ од пописа из 1971. године.

Да бисмо илустровали ову тенденцију издвојили смо 2001. годину и показали учешће региона у површини, становништву и оствареном друштвеном производу те године. Подаци говоре сами за себе и није их потребно много образлагати!

Регион	учешће у површини	учешће у становништву	учешће у друштв. производу
сјеверни	52,88%	34,23%	12,40%
средишњи	35,60%	43,59%	61,69%
приморски	11,52%	22,18%	25,91%

Детаљније, ове тенденције о процјени учешћу појединих општина у остваривању друштвеног производа Републике илустрирају Т-17. Само општине Подгорица и Бар имају повећано учешће у остваривању друштвеног производа у посматраном периоду, док се остале општине или задржавају на истом нивоу или показују изразити пад. Опадање учешћа у остваривању друштвеног производа је нарочито изражено код општине Цетиње гдје је пад учешћа са 6,08% из 1989. на 1,17% у 2001. години.

Табела 17
Учешће општина у остваривању друштвеног производа
Црне Горе (у %)

Општина	1989.	1990.	1991.	1992.	1993.*	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.
Андријев.	-	-	-	0,13	-	0,87	0,90	0,69	0,62	0,56	0,45	0,22	0,17
Бар	7,14	7,83	11,82	6,84	-	6,27	7,32	12,12	12,47	16,07	15,89	8,21	11,51
Беране	2,65	2,78	3,31	3,03	-	2,99	2,65	2,42	2,32	2,08	2,72	2,07	1,67
Б. Поље	4,22	4,07	4,33	3,30	-	2,99	3,40	3,65	3,15	3,09	3,37	2,41	2,53
Будва	4,00	4,77	2,89	3,87	-	4,70	5,12	5,24	5,22	4,92	3,44	4,02	3,88
Даниловгр.	1,96	1,45	1,59	1,72	-	1,89	1,55	1,17	1,13	1,19	1,37	1,04	1,08
Жабљак	0,41	0,59	0,59	0,45	-	0,63	0,67	0,46	0,44	0,43	0,50	0,50	0,33
Колашин	1,17	1,50	1,23	1,84	-	0,92	0,97	1,33	0,77	1,20	0,92	0,60	0,61
Котор	7,89	7,14	5,29	4,51	-	2,58	2,26	3,27	3,86	5,23	4,15	4,62	3,19
Мојковац	1,19	0,53	0,92	0,86	-	1,03	0,98	0,57	0,81	0,65	0,74	0,49	0,39
Никшић	16,13	15,12	13,22	17,58	-	17,64	17,59	17,33	15,72	10,51	15,80	15,19	11,74
Плав	0,66	0,70	0,50	0,69	-	0,59	0,59	0,43	0,36	0,36	0,46	0,37	0,29
Плужине	1,34	1,19	1,65	1,48	-	1,29	1,79	1,49	1,55	1,28	2,01	1,70	0,76
Пљевља	6,93	5,86	8,38	7,10	-	5,21	5,35	3,66	3,54	6,43	4,69	3,35	4,61

Подгор.	26,87	27,72	28,80	30,99	-	36,14	35,80	32,58	35,41	33,16	33,17	44,8	47,70
Рожаје	2,42	1,91	1,76	1,78	-	1,87	1,80	1,38	0,93	1,14	1,52	1,41	0,96
Тиват	1,91	1,77	1,56	1,02	-	1,52	1,42	1,78	1,83	1,73	1,38	1,10	1,21
Улцињ	2,12	2,01	1,79	2,02	-	2,11	2,11	2,09	1,85	1,58	1,49	1,22	1,42
Х. Нови	4,77	5,93	5,16	3,71	-	3,00	2,80	4,40	4,97	5,36	3,83	4,64	4,70
Цетиње	6,08	6,88	5,04	6,53	-	5,58	4,82	3,83	2,98	2,97	2,03	1,94	1,17
Шавник	0,14	0,25	0,18	0,55	-	0,19	0,10	0,11	0,08	0,09	0,08	0,09	0,08

Извор: Статистички годишњаци ЦГ, разна годишта-предрачуни

Пошто демографска директно прате економска кретања и између њих постоји чврста корелациона зависност, треба *ио-даиће о учеићу ойишћина у остиваривању друишћивеног йроизво-да* упоредити са подацима из Т-6 *о учеићу сћановнишћива ой-ишћине у укућном сћановнишћиву Црне Горе*. Тамо гдје нема економске активности или је она нестабилна, безперспективна, мали су услови за остајање становништва на таквим простори-ма, тако да *економски разлози бивају главни узрок да се сћанов-нишћиво сели, а да вишћални елеменати са разлогод йтражи нове йросћоре за своју бољу егзисћенију*.

Овакве тенденције у привредним кретањима су се директно одражавале на економски положај запослених, на друга еко-номска, а нарочито, демографска кретања.

8. Посматрамо ли у истом периоду кретање броја и запосле-них и незапослених (Т-15), уочљиве су двије супротне тенденци-је: *број зайослених ойага а број незайослених расће*. То је пе-риод када се више од 90% од укупног броја запослених запо-шљавало у друштвеном сектору привреде уз истовремено изражену тенденцију пораста удјела приватног сектора у запо-шљавању. Ранија затечена непродуктивна привредна структура, са све израженијим слабостима и растућим проблемима, нужно је морала да се мијења, уз оријентацију на приватни сектор. Приватни сектор је попуњаван субјектима из области трговине, угоститељства и других дјелатности код којих је започињање бизниса могло да се оствари и са мањим капиталом (отуда израз “епидемија кафића и мале трговине”). Но и такав приватни сек-тор (који је неријетко растао на рачун јавног сектора привреде а није био имун на разне нерегуларности, иако није био потпуно стабилизован, мада у процесу сталног јачања и попуњавања но-вим, снажнијим субјектима у приватној својини) био је шанса за ново запошљавање, пошто је јавни сектор привреде све више за-

падао у тешкоће.

9. Проблем незапослености је постајао све израженији и тежи са све чешћим пропадањем субјеката из јавног сектора привреде (Т-15). Пораст броја незапослених је узео маха од 1985. године па надаље, да би, *нарочито у 1990. и 1991. години, настао видно изражен скок броја незапослених лица уз тенденцију сталног раста*. Због озбиљности посљедица већ испољених демографских кретања у истом периоду, битно је навести да су *незапослене жене стално чиниле више од 56% незапослених лица. То је податак који се мора озбиљно узети у разматрање ако се хоће водити организована друштвена брига о мајтеринству, дјети и породици*.

Умјесто закључка

Демографска кретања у Црној Гори у периоду између два пописа становништва била су под снажним и директним утицајем догађаја из тог периода (распад бивше СФРЈ, разбијање широког и снажно интегрисаног економског и политичког простора, ратови, национализми и национална груписања, економске и друге санкције, хиперинфлација и низак животни стандард, одвијање значајних економских активности у зони сиве економије, економска и социјална несигурност, НАТО бомбардовање итд.)

Ти догађаји су директно одређивали економски и демографски развој у Црној Гори.

У условима *опште економске и социјалне несигурности*, високе незапослености и опште неизвјесности, ниског нивоа животног стандарда и квалитета живота, као посљедице тог сета догађаја, *нужно настаје пасивизација индивидуе* па она све чешће избјегава прихватање дугорочних обавеза као што су ступање у брак и формирање породице. Отуда, упркос општем пораста становништва, имамо опадање наталитета и виталног индекса, пад природног прираштаја, опадање броја склопљених а пораст броја разведених бракова.

Економски разлози су стално условљавали кретање становништва ка нижим надморским висинама, ка општинским центрима, ка иностранству, условљавали кретање становништва, првенствено из сјеверног региона, ка средњем и приморском региону због чега Подгорица и све приморске општине

одавно биљеже позитиван миграциони салдо. Простори који су економски развијенији и који више учествују у стварању друштвеног производа Црне Горе, нормално је што бивају привлачни за досељавање, јер људи, из неразвијених средина, траже посао, траже бољу перспективу за себе и своју породицу, траже боље услове за остваривање вишег нивоа животног стандарда, пошто им неразвијена средина не пружа услове за то! Јавни сектор привреде све више губи снагу а приватни се није толико развио ни стабилизовао да би могао да прихвати све који траже посао а да буду потпуно социјално заштићени. У нестабилним условима је пољуљано јединство синдикалног покрета и ослабљена његова преговарачка моћ што такође, доприноси општој нестабилности.

Анализом токова незапослености мора се озбиљно схватити чињеница да је број незапослених жена стално био изнад 56%, да и запослене и незапослене жене морају имати другачији третман него до сада ако се, као одговорно друштво, хоћемо више *позабавити њиховим мајтеринским, ојец и породице*. Морају се створити другачији економски амбијент и много прихватљивији социјални и други услови како би се ублажиле последице оваквих демографских кретања која пријете да се за десетак или дванаест година нађемо у зони пада укупног броја становника, са врло неповољном економском и старосном структуром становништва.

* * *

Испољени демографски трендови су врло упозоравајући и они траже идентификовање узрока који их генеришу. Али, овакви, већ испољени неповољни демографски трендови намећу хитну потребу конципирања такве стратегије економског и демографског развоја којом би се конципирани реално оствариви економски и други предуслови за нормалну репродукцију становништва, створили економски и социјални услови за такав демографски развој којим ће се успостављати равнотежа између битних фактора развоја. Конципирање мјера економске, социјалне и популационе политике мора бити у функцији општег развоја, погодовати економском развоју и адекватнијем размјештају становништва Црне Горе.

Janko RADULOVIĆ

ECONOMIK DEVELOPMENT AND REGIONAL DISTRIBUTION OF POPULATION IN MONTENEGRO

Summary

Between two sensuses of population in Montenegro many economic and uneconomic factors influenced very serious changes in economic and demographic growth, having in mind causalities between economic and demographic processes.

In condition of economic and social unstabilities in Montenegro from that period, total population has decelerated growth, with decreasing of natural increase, decreasing a number of marriages and increasing a number of divorces, decreasing a number of members in households. It's obviously a moving of population from rural to urban settlements, tendency of moving population from the northern region to a middle and a southern region, increasing a number of empty settlements, and increasing a number of citizens from Montenegro in a broad.

Equilibrium between an material and human resousces is brek-down, many firms from metallic, chemical, tekstil, wood and other industries colapsed, what caused high rate of unemployment. An economic reasons are the main motive of moving population inside the Republic and to abroad, to look for a job.

All this regional, economic and demographic trends need new strategy of economic and demographic development, with new economic, social and demogtaphic policy which must to be in function of development of Montenegro.

